

Perły

Ziemi Wieleńskiej

– wiejskie kościoły i leśne kapliczki

Perlen der Ländereien von Wieleń
– Dorfkirchen, Walde – und Wegebildstöcke

„Perły Ziemi Wieleńskiej – wiejskie kościoły i leśne kapliczki”

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich:
Europa Inwestująca w obszary wiejskie”

Publikacja opracowana przez Gminę Wieleń w ramach projektu Perły Ziemi Wieleńskiej- wiejskie kościoły i leśne kapliczki, współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach działania 413 Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju dla małych projektów, tj. operacji, które nie odpowiadają warunkom przyznania pomocy w ramach działań Osi 3 ale przyczyniają się do osiągnięcia celów tej osi objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

Wydawca:

media
wydawnictwo

Wydawnictwo „Media” Edmund Wolski
64-920 Piła, ul. Okrzei 7, tel. 67 351 60 15

Teksty, zdjęcia: Edmund Wolski

Opracowanie graficzne:
Oficyna Reklamowo-Edytorska „Draco-Art” w Pile
Renata Drozd

Druk:
Drukarnia Waldemar Grzebyta
64-920 Piła, ul. Kossaka 108

Rok wydania: 2013

Wszelkie prawa zastrzeżone

ISBN 978-83-60546-78-9

WIELEŃ – GMINA TRADYCJI I WIELKICH MOŻLIWOŚCI
WIELEŃ – EINE GEMEINDE MIT TRADITION UND GROSSEN MÖGLICHKEITEN

Szanowni Państwo,

Wyrazem troski samorządu gminnego Wieleń o realizację idei Małej Ojczyzny jest podejmowanie wspólnych starań w działaniu na rzecz promocji i rozwoju gminy, w tym również zachowanie od zapomnienia lokalnego dziedzictwa kulturowego.

Niezatarte ślady naszej przeszłości i rosnąca popularność turystyki przyjazdowej były największą inspiracją do opracowania niniejszego albumu.

Prezentowane wydawnictwo pt. „Perły Ziemi Wieleńskiej – wiejskie kościoły i leśne kapliczki” to zaproszenie do odwiedzenia wielkopolskiego Wieleń i poznania najcenniejszych zabytków architektury sakralnej, bogato występującej na tym terenie. Do dobrze zachowanych obiektów wielowiekowej przeszłości należą kościoły drewniane.

Państwa uwadze polecam również obejrzenie kapliczek i świątków przydrożnych, które wpisują się w pejzaż Puszczy Noteckiej, tworząc piękny obraz polskiej wsi.

Serdecznie zapraszam do poznania „perełek” naszej gminy.

Zbigniew Stochaj

Burmistrz Wieleń

Geehrte Herrschaften,

Die ausdrucksvolle Besorgheit der Selbstverwaltung in der Gemeinde Wieleń zur Realisation der Idee „einer kleinen Heimat” ist die Beschlusserfassung gemeinsamer Unternehmungen für Angelegenheiten hinsichtlich Promotion und Fortentwicklung der Gemeinde, in dem auch die Auferhaltung des Nichtvergessen örtlicher Kulturerbschaften. Unverwischbare Spuren unserer Vergangenheit und steigende Popularität der Einreiseturistik waren die grösste Anregung zur Erarbeitung für dieses Buch.

Dieser presentierte Verlag unter dem Titel: Perlen der Landgebiete Wieleń- Dorfkirchen und Bildstöcke – sollen die Einladung zum Besuch Grosspolens Wieleń und sich Bekanntmachung mit den wertvollsten Denkmälern kirchlicher Architekturen sein, welche reichlich in diesem Gebiet vorhanden sind.

Zu gut auf erhaltenen Objekten jahrhundertelanger Vergangenheit gehören Holzkirchen.

Zbigniew Stochaj
Bürgermeister in Wieleń

SPIS TREŚCI

Gmina o bogatej historii	5
Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia Matki Bożej i św. Michała Archanioła w Wieleniu	7
Kaplica pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Wieleniu	10
Kaplica pw. Matki Boskiej Różańcowej we Wrzeszczynie	10
Kościół parafialny pw. św. Rocha w Wieleniu	11
Kościół pw. Matki Bożej Siewnej w Herburtowie	15
Kościół pw. Narodzenia św. Jana Chrzciciela w Nowych Dworach	17
Kaplica pw. św. Józefa w Kuźniczce	20
Kościół parafialny pw. Matki Bożej Różańcowej w Dzierżaznie Wielkim	21
Kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Dzierżaznie Małym	23
Kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Gieczynku	25
Kościół pw. św. Anny w Kocieniu Wielkim	27
Kościół parafialny pw. św. Apostołów Piotra i Pawła w Gulczu	29
Kościół parafialny pw. św. Stanisława Biskupa w Rosku	31
Kaplica pw. Matki Bożej Różańcowej w Białej	33
Kościół pw. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych w Dębogórze	34
Kościół pw. św. Antoniego Padewskiego w Miałach	36
Kościół pw. św. Moniki w Zielonowie	38
Kapliczka Kardynała Karola Wojtyły	40
KAPLICZKI	41
KRZYŻE	47

Gmina Wielon zajmuje powierzchnię 428,3 km² i jest największą obszarowo gminą województwa wielkopolskiego. Należy do powiatu czarnkowsko-trzcianeckiego, a zamieszkuje ją ok. 12,7 tys. osób.

Historia kościołów Ziemi Wielonkiej sięga XII wieku, kiedy datowane jest założenie kościoła pw. św. Wojciecha. Z dziejami regionu związane są losy wielu polskich rodów szlacheckich i arystokratycznych – Nałęczów Szamotulskich (od 1298 do 1469 r.), następnie Górków (do 1592 r.), Czarnkowskich (do 1631 r.), Kostków (do 1647 r.), Weyherów (do 1651 r.), Grudzińskich (do 1687 r.), Opalińskich (do 1699 r.) i Sapiehów (do 1789). W 1789 r. wdowa Joanna Sapieżyna sprzedała majątek Zygmuntowi Fryderykowi von Blankensee. Ostatnimi właścicielami majątku w latach 1855-1945 byli Schulenburgowie. Do 1515 r. dobra wielonkie były własnością królewską oddawaną w lenno, 4 marca wykupił je za 10 tys. guldenów Łukasz Górka i stały się własnością dziedziczną.

Od początku istnienia państwa polskiego jednym z podstawowych problemów władców ziem leżących nad Notecią i w Puszczy Noteckiej było bardzo słabe zaludnienie. Pierwsze próby kolonizacji (m.in. w XIII w.) nie wszędzie się powiodły. Dopiero pod koniec XVI i w XVII wieku powstało więcej wsi dzięki osadnikom sprowadzonym z Brandenburgii, Nowej Marchii, Pomorza i Holandii. Na terenie gminy Wielon powstało kilka dużych wsi „olęderskich”: Folsztyn i Nowe Dwory (1601), Herburtowo (1601), Marianowo (1614) oraz następujące wsie sołtysie: Dzierżazno Małe (1592), Zielonowo, Janowo (1600), Dębogóra (1604), Kocien Wielki (1630).

Podstawowa sieć osadnicza na obszarze obecnej gminy Wielon ukształtowała się więc w XVII wieku i z niewielkimi zmianami przetrwała do naszych czasów.

Wskutek pierwszego rozbioru Polski, miasto i okolice włączone zostały do Prus. W latach 1887-1919 Wielon był stolicą starostwa powiatowego. Po odzyskaniu niepodległości i Powstaniu Wielkopolskim Wielon stał się miastem granicznym.

Granica polsko-niemiecka biegła po Noteci, rzeka dzieliła miasto na niemiecką część północną i południową część polską. Cały Wielon wrócił do Polski w 1945 r.

Teren gminy jest wyjątkowo urozmaicony i bogaty w walory przyrodniczo-krajobrazowe. Jest tu kilkanaście jezior i kilka rzek, wśród których króluje Notać. Lasy zajmują aż 67 proc. powierzchni gminy. Dużą część gminy obejmuje Puszcza Notecka – największy (ok. 118 tys. ha) zwarty kompleks leśny na Nizinie Wielkopolskiej.

Stolicą gminy jest Wielon – miasto liczące ok. 6 tys. mieszkańców.

Teren obecnego Wielonia był zamieszkały – i to najprawdopodobniej bez przerwy – od mezolitu. Pierwszy gród istniał tu prawdopodobnie w VII-VIII w. Na początek XI wieku archeolodzy datują założenie grodu obronnego, o którym wspomina Jan Długosz. Czyni to przy okazji opisu walk Bolesława Krzywoustego nad Notecią w latach 1108-1109. Znacznie więcej wiadomo już o Wieloniu za panowania króla Kazimierza Wielkiego (1333-1370). Ten władca wybudował tu wspaniały zamek, który był jednym z ogniw łańcucha obronnego, osłaniającego Wielonkę od Pomorza. Z biegiem czasu wykształcił się przy nim ośrodek

handlowy i osiedlali się przy nim rzemieślnicy, powstała osada, która stała się załączkiem miasta. Nie ma jednoznacznej odpowiedzi, kiedy otrzymała ona prawa miejskie. Badania historyczne wykazują, że stało się to najprawdopodobniej między 1331 a 1350 rokiem. W Wieleniu przyjęto, że pierwsza osada powstała w 1108 r., a prawa miejskie zostały nadane w 1348 r.

Tereny gminy Wielień są znakomitym miejscem do wypoczynku, a szczególnie turystyki aktywnej. Spotkamy tu wiele pięknych miejsc, ciekawe zabytki, czyste jeziora i niezwykle lasy. Puszcza Notecka i Dolina Noteci urzekają krajobrazami i bogactwem przyrody.

Przez teren gminy przebiega wiele tras szlaków turystycznych. Przemierzając te trasy, można podziwiać bardzo ciekawe przyrodniczo miejsca oraz poznawać ich historię.

Prawdziwymi perłami Ziemi Wielęńskiej są bowiem zabytki, a szczególnie kościoły, kaplice oraz kapliczki leśne i przydrożne. Jest ich tu wiele, a każda ma swój niepowtarzalny urok. Pokazujemy je na następnych stronach książki. Jesteśmy przekonani, że wieleńskie perły zachwycą każdego czytelnika...

Die Gemeinde Wielień

Die Gemeinde liegt in der Woiwodschaft Großpolen, im Kreis Czarnków-Trzcianka. Sie umfasst eine Fläche von 428,3 km² und hat 12 700 Einwohner, darunter Wielień mit 6000 Einwohnern. Die Gemeinde besteht aus der Stadt Wielień und 19 Ortschaften.

Ein wesentlicher Teil der Gemeindefläche sind Wälder (über 67%). Das Gebiet mit Europa einmaligen Naturwerten ist das Netzel.

Das Gebiet der Gemeinde ist aussergewöhnlich abwechslungsreich gestaltet und reich an Natur- und landschaftlichen Werten. Durch das Gebiet der Gemeinde verlaufen viele interessante Touristenwege. Hervorragende natürliche Bedingungen begünstigen den Entwicklungsgang der Touristik, welcher eine wichtige Stelle in der Wirtschaftsstrategie der Gemeinde einnimmt. Es bestehen hier einige Erholungszentren und viele Agrotouristische Wirtschaften.

Die Geschichte vom Wielener Land reicht in das XII Jahrhundert. Infolge der ersten Aufteilung Polens, wurde die Stadt und seine Umgebung zu Preussen zugegliedert. Nach dem ersten Weltkrieg war die polnisch-deutsche Grenze der Fluss Noteć, welcher Wielień auf den nördlichen deutschen Teil und den südlichen polnischen Teil aufteilte. Diese Situation hat sich erst im Jahre 1945 geändert.

Im Gebiet der Gemeinde befinden sich auch interessante Baudenkmäler. Zu den wertvollsten zählen viele Kirchen und Palast Sapieha in Wielień (XVIII J.H.) auch das Palast in Dębogóra und das Herrenhaus in Gniewomierz.

Die wahrhaften Perlen der Landschaften Wielień sind eben Denkmäler wie Kirche, Kapellen, Wege – und Waldbildstöcke. Hier gibt es viele, wobei jedes sein eigenes und nicht wiederholbaren Reiz hat. Wir zeigen diese auf den nachstehenden Seiten dieses Buches. Wir sind überzeugt, dass diese Perlen jeden Leser anzaubern.

Wir empfehlen den Herrschaften auch die Besichtigung ländlicher Kapellen und Bildstöcke, welche sich in die Netze – Heidelandschaft eingeschrieben haben und ein schönes Bild der polnischen Landwirtschaft bilden. Wir laden herzlichst ein, um sich mit den wahrhaften "Perlen" unserer Gemeinde bekannt zu machen.

Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia Matki Bożej i św. Michała Archanioła w Wieleniu

Rafaria w Wieleniu została erygowana w XII wieku. Początkowo obejmowała teren obecnych parafii: Rosko, Piłka, Drawsko i Pęcokowo oraz tereny za Notecią, które odłączono od Wielenia po I wojnie światowej.

Obecny kościół parafialny został fundowany w 1615 r. przez Zofię z Herburtów Czarnkowską na miejscu drewnianego kościoła (z co najmniej XV w.), który kasztelanowa nakazała rozebrać. Nowy, murowany z cegły kościół konsekrował sufragan poznański Jan Baykowski w 1632 r. Ufundowanie tak okazałego, murowanego kościoła odbierano jako chęć wyróżnienia wyznania rzymsko-katolickiego przez Zofię z Herburtów Czarnkowską (sama była też katoliczką) w dobie intensywnej działalności kolonizacyjnej w dolinie Noteci prowadzonej przez Czarnkowskich, w wyniku czego na ziemiach tych osiedliło się wielu protestantów, którzy budowali drewniane zbory. W XVII w. kościół podniesiono do rangi kolegiaty.

Świątynia ma styl wczesnobarokowy. Główny ołtarz ufundowany przez ks. Łukasza Kilińskiego w 1637 roku, został wykonany przez snycerzy z Pelplina. Znajduje się w nim obraz Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny wzorowany na pelplińskim dziele Hermana Hana, drewniane figury świętych, Koronacja Marii. Ołtarze boczne i ołtarz w kaplicy Kostków pochodzą z 1 poł. XVIII w. Tak samo datowane są chrzcielnica i konfesjonały. Ambona pochodzi z ok. 1640 r. Balkon łoży kollatoryjskiej w prezbiterium z parapetem i obramieniem drewnianym o bogatej dekoracji w stylu regencji z I ćwierci XVIII wieku. W ścianach znajdują się trzy szafki ozdobione godłami cechu piwowarów i rzeźników.

Przy kościele stoi kaplica św. Stanisława Kostki, w której na sklepieniu widnieje scena apoteozy św. Stanisława. W kaplicy znajduje się sarkofag fundatora Jana Kostki oraz dwie miedziane tablice z epitafiami Jana Kostki (zm. 1624 r.) i jego matki Zofii Czarnkowskiej (zm. 1631 r.), których ciała spoczywają w krypcie.

Ozdobą kościoła i kaplicy jest polichromia wykonana przez Antoniego Pallme ze Zbąszynia w 1 poł. XVIII w. (przypuszczalnie w 1726 r.).

Przed kościołem ustawiona jest figura Chrystusa Frasobliwego, wykonana z jednolitego drewna.

Obok kościoła stoi współcześnie wybudowana dzwonnica. Obecnie parafia liczy ok. 4750 wiernych i obejmuje 10 miejscowości: Bęglewo, Bielsko – Ieśniczówka, Brzeźno, Jaryń, Łaski, Mężyk, Potrzebowice, Wielon, Wrzeszczyna i Zawada.

Obiekt zabytkowy nr. rejestr. A-93 z dnia 4.03.1931 r.

Obraz w ołtarzu głównym

Obraz w kaplicy św. Stanisława Kostki

Pfarrkirche Himmelfahrt St. Maria und St. Erzengel Michael in Wielon

Die katholische Pfarrgemeinde in Wielon entstand im XIII.J.H. die jetzige Pfarrkirche wurde im Jahre 1615 von Zofie von Herbutow aus Czarnkowskich gestiftet an Stelle einer Holzkirche (mindestens aus dem Zeitraum des XV. J.H.), welche von der Burgfrau abgerissen wurde. Die Stiftung einer so ansehnlicher Backsteinkirche wurde als guter Willen zur Hervorhebung der Glaubensbekenntnis zur römisch – katholischen Kirche von Zofie von Herbutow aus Czarnkowskich empfangen (Sie selbst war auch Katholikin) gerade in der Zeit intensiver Kolonisierung im Netzetal durch die Czarnkowsky, wodurch sich in den Ländereien von Wielon viele Protestanten angesiedelt hatten und Holztempel bauten.

Dieses Heiligtum hatt ein Frühbarokstil. Der erstiftete Hauptaltar stammt aus dem Jahre 1637. In diesem befindet sich das Bild St. Maria Himmelfahrt, nachgebildet dem Werk von Hermann Hana, welches sich in der Katheder in Peplin befindet. Bei der Kirche steht die Kapelle des St. Stanislaw Kostki . In dieser befindet sich der Sarkophag des Stifters Jan Kostka als auch zwei Kupfertafeln mit Epitaphami Jan Kostki (verstorben 1624) und seiner Mutter Zofia Czarnkowska (verstorben 1631).

Verzierungen der Kirche und Kapelle sind Polychromien angefertigt rund um das Jahr 1726 von Anton Pallme aus Zbąszyn

Kaplica pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Wieleń

Fot. Archiwum DPS w Wieleń

Znajduje się w Domu Pomocy Społecznej prowadzonym przez Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi w Wieleń. Erygowana 16.12.1933 r. Poświęcona 9.10.1934 r. przez bp Walentego Dymka. Ołtarz wyrzeźbił i ozłocił P. Pikusa z Szamotuł. W kaplicy znajdują się relikwie świętego abp Zygmunta Szczęsnego Felińskiego oraz relikwie bł. Jana Pawła II. Odpust 26 sierpnia.

Muttergottes von Tschenschostchau – Kapelle in Wieleń
Erbaut im Jahre 1933.

Kaplica pw. Matki Boskiej Różańcowej we Wrzeszczynie

Zbudowana została w 1992 r. przez mieszkańców Wrzeszczyny, którzy wcześniej mieli 6 km do kościoła parafialnego w Wieleń.
Kaplicę poświęcił bp Zdzisław Fortuniak 3.07.1993 r.

St. Rosenkranz Muttergottes - Kapelle in Wrzeszczyna
Erbaut im Jahre 1992 durch die Einwohner, welche es 6 Km weit zur Pfarrkirche in Wieleń hatten

Wrzeszczyna została założona ok. 1400 roku, ale pierwsza historyczna wzmianka o niej pochodzi z 1475 roku. Należała wówczas do dóbr biskupich, a pobierana tutaj dziesięcina stanowiła uposażenie kapeli kolegiaty w Szamotułach. Później weszła w skład dóbr wieleńskich.

Kościół parafialny pw. św. Rocha w Wieleń

Świątynia została wybudowana w latach 1930-1932 jako zbor ewangelicko-unijny. Jest to budowla halowa wzniesiona z cegły i otynkowana. Fundatorem kościoła był hrabia von Schulenburg – właściciel dóbr wieleńskich. Świątynia przetrwała działania wojenne i nie została zniszczona, jednakże w 1945 r. stała bez opieki, w wyniku czego uległa częściowej dewastacji – uszkodzone zostały m.in. organy oraz napęd dzwonów (został zdemontowany i wraz z trzema dzwonami przewieziony do kościoła Wniebowzięcia Matki Bożej i Świętego Michała Archaniola w Wieleń). W 1946 r. została przekazana parafii katolickiej, która zaczęła organizować się w ówczesnym Wieleń Południowym. Poświęcenie kościoła pw. św. Rocha odbyło się 2 lutego 1946 r.

Do parafii należą trzy kościoły filialne – w Nowych Dworach, Folsztynie i Herbutowie oraz kaplica w Kuźniczce.

**St. Roch - Pfarrkirche
in Wielon**

Die Kirche wurde in den Jahren 1930 – 1932 als Gotteshaus einer evangelischer Union erbaut. Diese ist ein Hallenbau. Stifter der Kirche war Graf von Schulenburg – ein Landschaftsbesitzer in den Landschaften Wielon. Im Jahre 1946 wurde sie zur katholischen Pfarrgemeinde. Zu dieser Pfarre gehören drei Filialkirchen – in Nowe Dwory, Folsztyn und Herburtowo, als auch eine Kapelle in Kuźniczka.

Kościół pw. św. Piotra i Pawła Apostołów w Folsztynie

Fa neogotycka świątynia stoi na wzgórzu, w centrum dość rozległej wsi, w otoczeniu dorodnych drzew. Ma strzelistą wieżę. Została wybudowana w latach 1869-1870 dla protestantów, od 22.04.1946 r. służy katolikom.

Pierwszy kościół w Folsztynie był katolicki i został wzniesiony w 1637 roku staraniem Jana Sędziwoja Czarnkowskiego. Obecny został wybudowany na jego miejscu z użyciem form neoromańskich i neogotyckich, jako mурwany, jednonawowy z wyodrębnionym prezbiterium i wieżą od frontu. Zwieńczony był wysokim, 4-metrowym, krzyżem. Skłepienie prezbiterium wymalowane było na niebiesko z wieloma złotymi gwiazdami. Ponieważ kościół wybudowano z własnych środków parafian, miejsca w środku zostały podzielone według świadczeń na rzeź

Folsztyn został założony w 1601 r. i jest jedną z pierwszych wsi ołędzskich na terenie Wielkopolski. Sąsiaduje z Nowymi Dworami, ciągnie się przez 3,5 kilometra wzdłuż krawędzi doliny Noteć. W 2001 r. obecni (Polacy) i dawniejsi (Niemcy) mieszkańcy wsi wspólnie obchodzili jubileusz 400-lecia istnienia Folsztyna.

budowy. W pełni zachowany kościół w swej pierwotnej formie brył z jednorodnym neogotyckim wyposażeniem, stanowi przykład protestanckiej świątyni wiejskiej, powstałej wg wzorów zaczerpniętych z architektury historycznej.

Ściany zewnętrzne i wewnętrzne (otynkowane) wykonane z cegły palonej, fundamenty z regularnych ciosów granitowych, dach pokryty blachą „dachówkopodobną” (do 2003 r. był łupek), posadzki są z cegieł. W centralnym oknie prezbiterium znajduje się witraż z przedstawieniem Jezusa Chrystusa.

Odpuść 29 czerwca. Należy do parafii pw. św. Rocha w Wieleniu.

Kościół pw. Matki Bożej Siewnej w Herburtowie

Wybudowany w 1782 r. jako ewangelicki, poświęcony 19.01.1958 r. Budowniczym był Johann Schöneck z Górnicy. Konstrukcji zrębowej, wzmocniony od zewnątrz konstrukcją szkieletową z drewnianych bali. Dach kryty gontami, bez wieży. Wewnątrz strop belkowy, a ściany są obite boazerią. Empora zachodnia z organami. Ołtarz i ambona późnobarokowe. W ołtarzu znajduje się współczesna figura Matki Boskiej Siewnej. W pobliżu kościoła stoi drewniana dzwonnica z XX w. Był kilkakrotnie przebudowywany, m.in. w 1958 r. i w latach 90. XX w. (zlikwidowano wówczas emporę boczną i wydzielono zakrystię).

Obiekt zabytkowy, nr rej. A-272/1546 z 4.07.1974 r.
Kościół należy do parafii pw. św. Rocha w Wieleniu.
Odpuść 8 września.

Herburtowo zostało założone w 1601 r. przez Holendrów. Było jedną z pierwszych wsi ołęderskich w regionie nadnoteckim. Łączy się z Marianowem, z którym kiedyś stanowiły jedną miejscowość. Obie wsie mają układ przestrzenny nazywany rządówką baglenną. Zabudowania obu wsi – Herburtowa i Marianowa – ciągną się wzdłuż drogi z Wielenia do Krzyża przez ok. 4 km.

St. Apostel Peter und Paul – Kirche in Folsztyn

Dieses Neugotische Gotteshaus steht auf einer Erhöhung ziemlich auseinanderliegenden Dorf, umgeben von prachtvollen Bäumen. Sie hat einen spitzen hohen Turm. Diese war für Protestanten in den Jahren 1869 - 1870 erbaut. Ab 1946 dient sie den Katholiken. Weil die Kirche aus eigenen Mitteln der Gläubigen erbaut war, wurden die inneren Plätze nach Hohen der Einsetze aufgeteilt. Die Kirche ist im Ganzen in der ursprünglichen Form erhalten mit übereinstimmender Neugotischen Ausrüstung – dieses ist ein Beispiel eines dorflichen protestantischen Gotteshauses, nach in historisch ausgesuchter Architektur

16

St. Muttergottes Aussaaten - Kirche
in Herbutowo

Erbaut im Jahre 1782 als evangelische, eingeweiht im Jahre 1958. Der Erbauer war Johann Schoneck aus Górnicy. Die Konstruktion ist eine Skelett - Konstruktion, von aussen verstärkt mit Holzbalken. Das Dach ist mit Dachschildern gedeckt, ohne Turm. Im Altar befindet sich eine neuzzeitliche Figur der St. Muttergottes Aussaaten.

Kościół pw. Narodzenia św. Jana Chrzciciela w Nowych Dworach

17

rewniana świątynia zbudowana w 1792 roku była początkowo zbrojem wyznania ewangelicko-unijnego. Na kościół katolicki została poświęcona 25.11.1945 r.

Budowniczym był Johann Schöneck z Górnicy (jego dziełem jest też kościół w Herbutowie).

Nowe Dwory zostały założone w 1601 r. jako wieś ołęderska. Obecnie są najdłuższą miejscowością w gminie Wieleń – zabudowania rozciągają się wzdłuż drogi Wieleń – Czarnków przez sześć kilometrów, równoległe do krawędzi doliny Noteci.

W 1928 r. rozebrano wieżę i rok później odbudowano ją w starej formie.

Świątynia ma konstrukcję zrębową, wzmocnioną od zewnątrz konstrukcją szkieletową o niewypełnionych polach. Dach z naczółkiem od wschodu, pokryty blachą. Daszki między kondygnacjami wieży kryte gontami, hełm obity blachą. Na belce nadproża wycięty napis fundacyjny z 1792 r. Ściany wewnętrzne otynkowane, w dolnej części obłożone boazerią.

Ołtarz główny barokowy z początku XVIII w. ze sceną Ukrzyżowania na tle miasta, w predelli scena Ostatniej Wieczerzy. Za ołtarzem trzy witraże okienne z 1615 r. Obok kościoła stoi dzwonnica z 1826 r. z jednym dzwonem.

Obiekt zabytkowy, nr rej. A-190/803 z 12.12.1969 r.

Kościół należy do parafii pw. św. Rocha w Wieloniu. Odpust 24 czerwca.

Obraz ze sceną Ukrzyżowania znajdujący się w ołtarzu

Predella ze sceną Ostatniej Wieczerzy

Geburt St. Johann der Täufer - Kirche in Nowe Dwory

Diese ist eine Holzkirche erbaut im Jahre 1792, war anfänglich ein Gotteshaus einer evangelischen Union. Im Jahre 1945 wurde sie als Katholische eingeweiht. Der Erbauer war Johann Schöneck aus Górnica (er war auch der Erbauer der Kirche in Herbutowo). Dieses Gotteshaus hat eine Skelett – Konstruktion, von aussen verstärkt durch Pfeiler. Die Innenwände sind verputzt und der untere Teil mit einer Boasarie bedeckt.

Der Hauptaltar ist im Barockstil aus dem Anfang des XVIII JH. mit einer Szene der Erkreuzung auf dem Hintergrund der Stadt. Hinter dem Altar befinden sich Fenster die mit Glasgemälden verziert sind, welche aus dem Jahre 1615 stammen. Neben der Kirche steht ein Holz – Glockenturm aus dem Jahre 1826 mit einer Glocke.

Kaplica pw. św. Józefa w Kuźniczce

20

Kuźniczka wzmiankowana jest po raz pierwszy w 1784 r. Nazwa nie pochodzi od słowa „kuźnia”, wskazuje natomiast, że pierwotnie była to osada młyńska – hamernia. Niedługo przy wjeździe do wsi od strony Wielenia stał młyn.

 użyty do celów sakralnych od 1900 r. – najpierw ewangelicka, poświęcona 5.05.1945 r.
Odpust 1 maja.

St. Josef - Kapelle in Kuźniczka
Dient zu Sakralzwecken ab 1900 – erst evangelisch,
geweiht im Jahre 1945

Kościół parafialny pw. Matki Bożej Różańcowej w Dzierżąźnie Wielkim

 budowany został w 1595 r. z fundacji właściciela wsi Piotra Czarnkowskiego dla parafii ewangelickiej, od 1945 r. katolicki (poświęcony 1 września). Niektórzy historycy twierdzą, że był on początkowo katolicki, a dopiero od XVII w. protestancki.

Posiada konstrukcję szkieletową wypełnioną cegłą (mur pruski) z wieżą. Dach pokryty dachówkami, hełm wieży gontami. Wewnątrz stropy belkowe.

Na jego wyposażenie składa się też wiele przedmiotów o wartości wręcz muzealnej. Najbardziej wartościowe są ambona z 1 poł. XVII w. oraz organy i kunsztowny świecznik z brązu (1855 r.). Ołtarz główny zmontowany współcześnie, ale z wykorzystaniem zabytkowych elementów, m.in. wczesnobarokowych uszaków. Na wieży znajduje się dzwon z 1608 r.

Dzierżąźno Wielkie zostało założone w 1593 r. przez ówczesnego właściciela dóbr wieleńskich Piotra Czarnkowskiego. Wieś przylega do jeziora Dzierżąźno.

21

Do parafii należą trzy kościoły filialne – w Dzierżążnie Małym, Gieczynku i Kocieniu Wielkim. Odpust w pierwszą niedzielę października.

Obiekt zabytkowy, nr rej. A-192/810 z 26.01.1970 r.

Jest najstarszym zabytkiem w gminie Wielień. Był wielokrotnie remontowany, m.in. w latach 1803, 1851, 1910 i 1939. W latach 90. XX w. przeprowadzono remont wieży, wnętrza, zakrystii, organów i wykonano nowe ławki.

St. Rosenkranz Muttergottes – Pfarrkirche in Dzierżążno Wielkie

Die Kirche wurde im Jahre 1595 durch Stiftung des Dorfbesitzers Piotr Czarnkowski für die evangelische Pfarre erbaut, ab 1945 als katholischen Diese hatt eine Skelett – Konstruktion die mit Ziegelsteinen ausgefüllt ist (preussische Mauer) mit Turm. Das Dach ist mit Ziegeldachplatten und der Turm mit Dachschildeln gedeckt. Die Ausrüstung der Kirche besteht aus vielen Gegenständen die museale Werte haben. Im Turm befindet sich eine Glocke aus dem Jahre 1608. Zur Pfarrgemeinde gehören drei Filialkirchen – in Dzierżążno Małe, Gieczynek und Kocien Wielki

Kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Dzierżążnie Małym

Fen niezwyklej urody kościół stoi na placu w centralnym punkcie wsi. Niewiele brakowało, aby podzielił on losy wielu innych ewangelickich świątyń, które po drugiej wojnie światowej przez długi czas stały opuszczone, gdyż Kościół katolicki nie śpieszył się z ich przejęciem. W latach 50. we wsi pojawiła się ekipa budowlana z nakazem rozbiórki. Na szczęście miejscowa ludność postanowiła bronić kościoła. Podobno zbiegli się wszyscy mężczyźni z widłami i zmusili przyjezdnych do odwrotu. Wkrótce potem Kościół przejął świątynię, została ona poświęcona 4.08.1957 r.

Kościół został ufundowany na początku XVII w. przez Stanisława Górkę. Nie wiadomo czy pierwotnie był katolicki, czy protestancki.

Z pierwszej budowli zachowała się wieża. W latach 1746-1750 Piotr Sapięha (właściciel dóbr wieleńskich)

Dzierżążno Małe zostało założone w 1592 r., jako wieś sołtysia przez Marcina z Dziwonowa, należała do dóbr wieleńskich. Badania archeologiczne dostarczyły dowodów, że w tej okolicy ludzie osiedlali się już w młodszej epoce kamiennej (neolicie). Odkryto tu cmentarzysko z okresu kultury pomorskiej.

przebudował kościół, nadając mu styl, który zachował się do dzisiaj. W 1867 r. dobudowano szachulcową absydę.

Kościół ma konstrukcję zrębową, od zewnątrz nieoszalowany. Nad nawą dwuspadowy dach pokryty blachą, także hełm kryty blachą. Dach nad prezbiterium kryty dachówkami. Ołtarz główny – z figurą Chrystusa – wykonany współcześnie. Ławki są wykonane z desek pochodzących z empor bocznych, które zostały zdemonutowane po 1945 r.

Odpust w uroczystość Najświętszego Serca Pana Jezusa. Kościół należy do parafii pw. św. Matki Bożej Różańcowej w Dzierżążnie Wielkim
Obiekt zabytkowy, nr rej. A-188/789 z 1.12.1969 r.

Heiligstes Herz-Jesu-Kirche
in Dzierżążno Małe

Diese Kirche mit einer ungewöhnlichen Schönheit steht auf einem Platz im zentralen Punkt des Dorfes. Sie wurde am Anfang des XVII JH. von Stanislaw Górka gestiftet. Es ist nicht bekannt, ob sie ursprünglich katholisch oder protestantisch war. Vom ersten Bau erhielt sich nur der Turm. In den Jahren 1746-1750 hat Piotr Sapieha (Besitzer der Ländereien Wielień) die Kirche in einem Stil umgebaut, der sich bis heute erhalten hat. Die Kirche hat eine Kammkonstruktion, die von aussen nicht verschalt ist.

Kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Gieczynku

Pierwszy kościół w Gieczynku zbudowany został w 1606 r. Gruntownie przebudowano go w połowie XVIII w. Ołtarz główny i ambona pochodzący z początku XVII w. Dzwon został odlany w 1723 r. Ta wspinała i zabytkowa świątynia spłonęła w pożarze, który wybuchł 3 lutego 1986 roku, w nocy po święcie Matki Boskiej Gromnicznej. Żar był tak duży, że stopił się nawet zabytkowy dzwon na wieży.

Odbudowa kościoła – według współczesnego projektu – zajęła mieszkańcom zaledwie pół roku! Pierwsza Msza św. została w nim odprawiona na odpust 14 września 1986 roku, w surowym jeszcze wnętrzu. Wystrój kościoła zajęli jeszcze kilka lat mieszkańcom Gieczynka, którzy w tym okresie zasłynęli z pobożności i hojności.

Kościół należy do parafii pw. św. Matki Bożej Różańcowej w Dzierżążnie Wielkim.

Gieczynek początkowo nazywał się Janowem, a nazwę tę nadano 28.05.1600 r. na cześć właściciela Jana Czarnkowskiego. Po drugiej wojnie światowej wieś zasiedlili osadnicy spod Zbaraza i nadali jej nazwę Gieczynek.

HI Kreuz – Erhöhungskirche
in Gieczunek

Die erste Kirche in Gieczunek wurde im Jahre 1606 erbaut. Dieses prachtvolles und historisches Gotteshaus verbrannte im Feuer, welches am 3 Februar 1986 in der Nacht nach dem Feiertag Maria Lichtmess ausbrach. Das Feuer war so gross, dass sogar die historische Glocke (aus dem Jahre 1723) im Turm verschmelzte. Der Aufbau der Kirche – nach neuzeitigen Projekt – dauerte den Einwohnern kaum ein halbes Jahr. Die erste heilige Messe wurde während des Ablassfestes am 14 August 1986 gelesen.

Kościół pw. św. Anny
w Kocieniu Wielkim

Kwangelicko-luterańską parafię założono w Kocieniu na początku XVII w. Należały do niej wsie: Mały Kocień, Usypisko, Kuźniczka, Kocieniec, Nowy Młyn, a jej filią był kościół w Folsztynie. Drewniany kościół istniał w Kocieniu już w 1611 r. Obecna świątynia o konstrukcji szkieletowej, wzniesiona została przez protestantów w 1843 r., za czasów pastora Edwarda Schmidta na miejscu starszego. Część kosztów budowy w wysokości 1500 marek pokryto z dobrowolnych składek wiernych. Kościół poświęcono 24.03.1844 r. Między 1904 a 1914 r. przeprowadzono gruntowny remont świątyni i przebudowano wieżę, wznosząc dwie ceglane kondygnacje.

Kościół jest budowlą bez wyraźnych cech stylowych. Surową bryłę ożywia wieża. Bryła i rozwiązanie elewacji sytuują kościół w licznej grupie prowincjonalnych świątyń protestanckich powstających w pierwszej połowie XIX w.

Kocień Wielki leży przy drodze Trzcianka – Wieleń. Powstanie wsi jest datowane pod koniec XVI wieku. W tej malowniczej, zalesionej okolicy rzeczka Dzierżązna wpada do Bukówki.

w Prusach realizujących model skromnej budowli o maksymalnie uproszczonej bryle i rzucie.

Po drugiej wojnie światowej kościół został przejęty przez katolików i poświęcony w drugi dzień Bożego Narodzenia, 26.12.1946 r. Należy do parafii pw. św. Matki Bożej Różańcowej w Dzierżanin Wielkim

Odpust 26 lipca.

Obiekt zabytkowy, nr rej. A-185/786 z 1.12.1969 r.

28

St Anna – Kirche
in Kocień Wielki

Die evangelisch – lutheranische Pfarre entstand in Kocień Wielki am Anfang des XVII J.H. Zu dieser gehörten einige Dörfer der Umgebung. Die heutige Gotteshaus mit Skelett Konstruktion wurde an Stelle der älteren Kirche im Jahre 1843 erbaut zur Zeit des Pastor Edward Schmidt. Ein Teil der Baukosten wurden durch freiwillige Spenden der Gläubigen in Höhe von 1500 Mark bedeckt. Die Kirche hatt keinen bestimmten Stil. Sie ist ein Beispiel eines protestantisches Gotteshaus bescheidener und sparsamer Weise, so wie viele andere welche in der ersten Hälftes des XIX J.H. in Preussen erstanden. Nach dem zweiten Weltkrieg wurde die Kirche am zweiten Weihnachtstfestag 1946 von Katholiken übernommen.

Kościół parafialny pw. św. Apostołów Piotra i Pawła w Gulczu

Początkowo Gulcz należał do parafii w Lubaszku oddalonej o 12 km, co było poważną trudnością w wypełnianiu obowiązków religijnych, dlatego parafianie czynili starania o utworzenie parafii w Gulczu. Starania te zostały uwieńczone sukcesem i ks. kard. August Hlond 6.07.1936 r. erygował parafię w Gulczu, wyłączając ją z Lubasza.

Początkowo funkcję kościoła pełniła kaplica pw. Chrystusa Króla, mieszcząca się w dawnym zajezdzie.

Do budowy kościoła parafialnego przystąpiono dopiero po II wojnie światowej. Budowniczymi byli mieszkańcy parafii, a wokół tego dzieła zjednoczył ich i pokierował ówczesny proboszcz Bernard Woltman. W Gulczu wydarzyła się rzecz niesłychana – w najtrudniejszym okresie stalinowskim, w latach 1950-53, wybudowano piękny kościół w stylu neoromańskim (wg projektu architekta Franciszka

Gulcz: pierwsza wzmianka o wsi zwanej „Golcz” pojawia się w dokumentach pochodzących z 1381 roku. W latach 80. XIX wieku wielu mieszkańców Gulcza wyemigrowało do Australii, Afryki i Ameryki. W 1919 r. niemal wszyscy mężczyźni wzięli udział w Powstaniu Wielkopolskim.

29

Morawskiego). Świątynia została konsekrowana 28.06.1953 r. przez ks. abp Walentego Dymka.

Wnętrze kościoła projektował Józef Pade. W ołtarzu bocznym znajduje się zabytkowy późnobarokowy obraz Świętej Rodziny z ok. 1780 r. pochodzący z kościoła bernardyńskiego we Wschowie. Obecnie parafia obejmuje wioski: Ciszkowo Wybudowanie, Gulcz Hamrzyško, Krucz Wybudowanie i Mikołajewo.

Obraz Świętej Rodziny z ok. 1780 r.

St. Apostel Peter und Paul - Pfarrkirche in Gulcz

Am Anfang Gehörte Gulcz zur Pfarre in Lubasz, entfernt um 12 Km, was eine bedeutsame Schwierigkeit zur Erfüllung kirchlicher Pflichten war. Deshalb haben sich die Pfarrmitglieder bemüht eine eigene Pfarre zu eröffnen. Diese erfüllten sich mit Erfolg im Jahre 1936. Am Anfang erfüllte sie die Funktion einer Kirche die Kapelle des St. König Christus, welche sich im dem früheren Gasthaus befand.

Der Pfarrkirch - Neubau begann erst nach dem zweiten Weltkrieg. Erbauer waren die Pfarrgemeindeglieder und rund um diese Schöpfung vereinigte und leitete dieses der derzeitige Pfarrer Bernard Woltman. Hier in Gulcz ereignete sich eine bemerkenswerte Sache - gerade in der schlimmsten Stalinzeit entstand in den Jahren 1950-1953 eine prachtvolle Kirche im Neoromanischen Stil. Im Seitenaltar befindet sich ein historisches spätbarockes Gemälde der Heiligen Familie aus dem Jahre 1780, welches aus der Bernadinerkirche in Wschowa stammt.

Kościół parafialny pw. św. Stanisława Biskupa w Rosku

Rosko początkowo należało do parafii w Wieleniu, przypuszczalnie w latach 1591-1593 została erygowana w Rosku parafia, która jednak w 1621 r. ze względu na niskie dochody została przyłączona z powrotem do parafii wieleńskiej. Powtórnie parafia została erygowana w 1868 r. przez ks. abp Mieczysława Ledóchowskiego. Należą do niej wioski: Biała, Rosko, Rosko Kolonia i Stępy Młyn.

Pierwszy kościół w Rosku pw. Wszystkich Świętych był drewniany i został wybudowany w 1573 r. Konsekrował go w 1591 r. ks. bp Jakub Brzeźnicki, sufragan poznański. Kościół ten spłonął.

Obecny kościół zbudowano z ciosanego kamienia w latach 1856-1858, w stylu neogotyckim. Był konsekrowany w roku ukończenia budowy przez abp Leona Przybylskiego. Kościół jest jednonawowy z łukiem gotyckim.

Rosko jest największą i jedną z najstarszych wsi w gminie Wielień. W 2001 r. odkryto tu na polu tajemnicze miejsce kultu ludności kultury łuzyckiej z VIII w. p.n.e. Pierwsze wzmianki o wsi pochodzą z 1298 r. Mieszkańcy Roska wstawili się licznym udziałem w Powstaniu Wielkopolskim.

między nawą a prezbiterium i stropem z belek oszalowanym deskami.

W ołtarzu głównym z ok. 1860 r. znajduje się obraz Wniebowzięcia NMP (z XVI/XVII wieku, ale całkowicie przemalowany). Ołtarze boczne są poświęcone św. Łukaszowi (XVII w.) i św. Antoniemu (XVIII w.).

Odpust w dzień św. Stanisława Biskupa.

St. Stanislaus der Bischof – Pfarrkirche in Rosko

Die erste Kirche in Rosko des St. Allerheiligen war eine Holzkirche erbaut im Jahre 1573. Diese verbrannte.

Die jetzige Kirche wurde in den Jahren 1856-1858 im Neugotischen Stil aus bearbeiteten Natursteinen erbaut.

Diese ist ein einschiffbau mit gotischem Bogen zwischen Schiff und Presbyterium und aus Decke Balken verschalt mit Brettern. Im Hauptaltar aus dem Jahre rund um 1860 befindet sich das Bild St. Maria Himmelfahrt (aus dem XVI /XVII JH), aber vollständig übermalt. Die Seitenaltäre sind dem St. Lukas (XVII) und dem St. Antonius (XVIII) eingeweiht.

Kaplica pw. Matki Bożej Różańcowej w Białej

Kaplicę w Białej zbudowali mieszkańcy tej wioski w 1933 r. na wiejskim gruncie. Nie posiada ona określonego stylu. Biała wcześniej należała do parafii we Wronkach, po wybudowaniu kaplicy została przyłączona do Roska. Ciekawostką jest zrobiony z poroży ołtarz boczny poświęcony św. Hubertowi – patronowi leśników i myśliwych – jedyny taki w Archidiecezji Poznańskiej.

W Białej w 1977 r. (tj. na rok przed wyborem na Stolicę Apostolską) przebywał w lipcu na 2-tygodniowym wypoczynku ks. kard. Karol Wojtyła. Pobyt ten został upamiętniony kamieniem pamiątkowym nad jeziorem oraz tablicą pamiątkową na frontonie kaplicy. Do Białej często przyjeżdżają księża i organizują tu rekolekcje oazowe. W okresie letnim przebywa tu dużo wczasowiczów, którzy wybierają tę miejscowość ze względu na jej piękne położenie nad jeziorem w sercu Puszczy Noteckiej. Z kościołem w Białej w sposób szczególnie związany był ks. kanonik Edmund Klemczak, który pełnił tu posługę duszpasterską od 1987 r. aż do śmierci w 2013 r.

Biała należy do najstarszych miejscowości w gminie Wieleń. Pierwsza wzmianka o niej pochodzi z 1298 r. Wieś leży nad jeziorem Białym, a zewsząd otacza ją Puszcza Notecka.

St. Rosenkranz Muttergottes – Kapelle in Biała

Die Kapelle erbauten Dorfeinwohner im Jahre 1933 auf dem Gemeindegelände. In Biała hielt sich im Jahre 1977 (d.h. ein Jahr vor der Wahl auf den Apostolischen Stuhl) für eine zweiwöchige Erholung Ks. Kardinal Karol Wojtyła auf. Dieser Aufenthalt ist durch ein Gedenkstein am See und einer Gedenktafel am Fronton der Kapelle gedenkwürdig.

Kościół pw. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych
w Dębogórze

ostał wybudowany z czerwonej cegły w 1910 r. jako świątynia ewangelicka. Erygowany 15.05.1958 r.

Na ołtarzu widnieje obraz przedstawiający Maryję z Jezusem. Okna zdobią witraże z początku XVII w. W wieży kościelnej mieści się dzwon z brązu z 1922 r. wykonany przez G. Ulricha.

Kościół należy do parafii pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Żelichowie.

Obiekt zabytkowy, nr rej. 152/Wlkp./A z 29.12.2003 r.

Dębogóra figuruje w źródłach historycznych od 1604 r., a od 1617 r. jest wymieniana jako wieś sołecka. Istniała jednak wcześniej, niektórzy historycy twierdzą, że w XIII w. była osadą z mąłym obronnym grodem. W późniejszych wiekach należała do dóbr wieleńskich. W latach 1789-1945 istniał tu samodzielny majątek z pięknym dworem jako rezydencją. Do lat 70. XX wieku nazywana była Dębową Górą.

Muttergottes Hilfe
der Christen – Kirche
in Dębogóra

Wurde im Jahre 1910 als evangelisches Gotteshaus erbaut, ab 1958 ist sie eine katholische Kirche. Die Fenster verziern dekorative Glasgemälde aus dem Anfang des XVII.J.H. Im Kirchenturm befindet sich eine Bronzeglocke aus dem Jahre 1922, hergestellt von G. Ulrich. Die Kirche gehört zur Pfarrgemeinde der Geburt der Allerheiligsten Jungfrau Maria in Zelichowo.

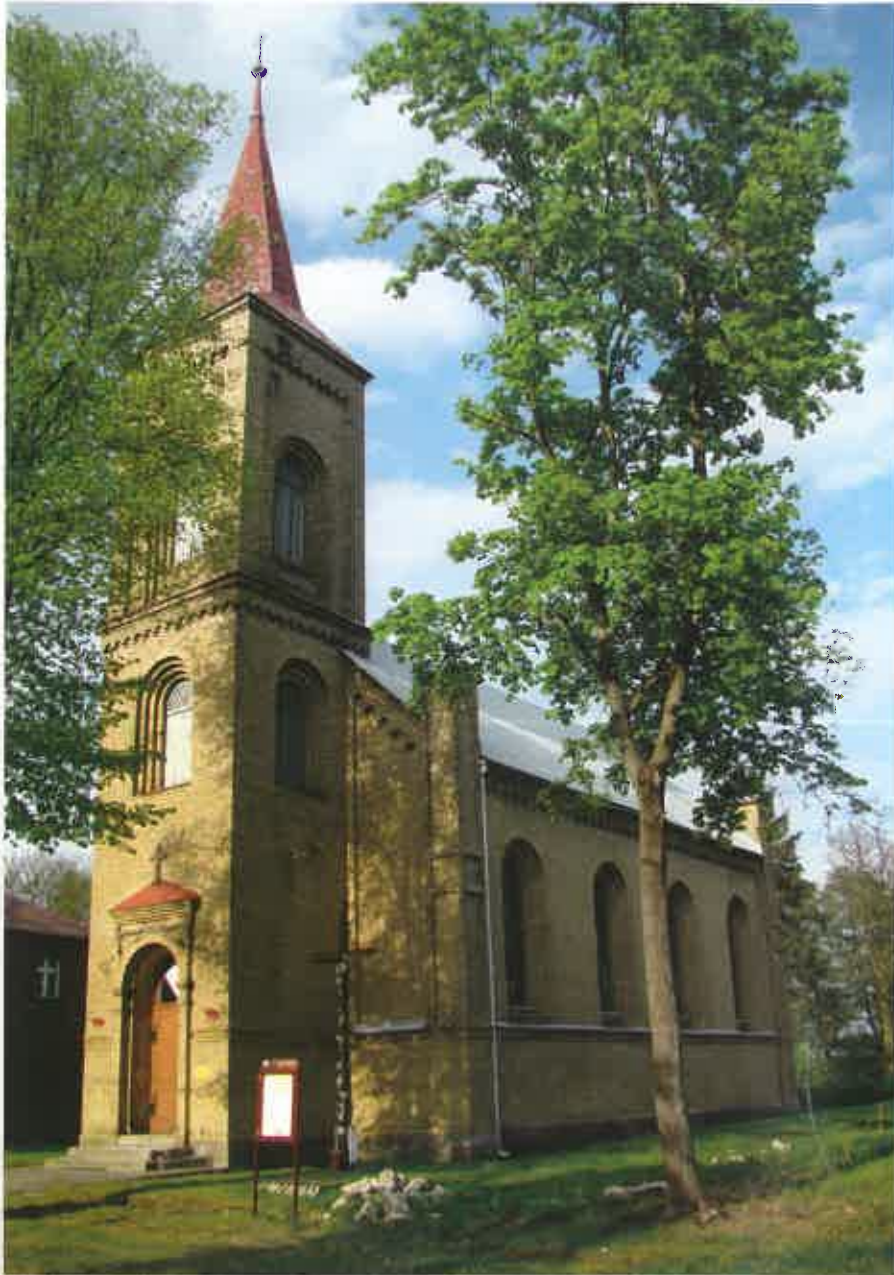
Kościół pw. św. Antoniego Padewskiego
w Miałach

Nybudowany w 1913 r., ma styl neogotycki.
Kościół należy do parafii pw. św. Ignacego Loyoli
w Pęcownie.

Miały powstały ok. 1580 r. Otoczenie wsi jest niezwykle – wokół rozciąga się Puszcza Notecka, obok przepływa rzeka Miałka, a na wschód ciągnie się dolina Miały, w której położonych jest kilka jezior, przez które prowadzi kajakowy „Szlak Papieski”. Przebiega tędy trasa kolejowa Krzyż Wlkp. - Poznań. W sierpniu 1992 r. przez iskry z niesprawnej lokomotywy miał miejsce wielki pożar Puszczy Noteckiej (w ciągu 8 godzin spaliło się ok. 6 tys. ha lasów).

St. Antonius von Padua – Kirche
in Miały
Erbaut im Jahre 1913 im Neugotischen Stil. Die Kirche gehört zur Pfarre des St. Ignacy
Loyola in Pęcowo

Kościół pw. św. Moniki w Zielonowie

Kościół zbudowano ok. 1915 r. na miejscu poprzedniego z 1878 r. dla protestantów. Poświęcony został w pierwszy dzień Bożego Narodzenia, 25.12.1945 roku i odtąd jest świątynią katolicką, należąca do parafii pw. Matki Bożej Różańcowej w Jędrzejewie.

Wznosi się w centrum wsi, przy drodze. Jego wysoka wieża stanowi wyraźną dominantę na płaskim terenie. Ściany są z cegły palonej, koloru żółtego. Dach w całości pokryty blachą ocynkowaną. Posadzka w nawie i kruchcie – ceglana, a w prezbiterium – cementowy podest. Okna są duże, prostokątne, zamknięte półkoliście.

Odpust 27 sierpnia.

Zielonowo sięga swoją historią początków XVII wieku. Zachował się jej akt lokacyjny nadany przez Zofię Czarnkowską niejakiemu Mateuszowi Lange.

St. Monika - Kirche
in Zielonowo

Die Kirche wurde rund um das Jahr 1915 (anstelle der vorherigen aus dem Jahre 1878) für Protestanten erbaut. Eingeweiht wurde sie am ersten Weihnachtstag 1945, ab dieser Zeit ist sie eine katholische Kirche und gehört zur Pfarrei der St. Rosenkranz Muttergottes in Jędrzejewo. Sie steht im Zentrum des Dorfes an der Straße. Der hohe Turm der Kirche dominiert in der flachen Umgebung. Die Wände sind aus Brandsteinen gelber Farbe errichtet.

Kapliczka nad jeziorem Białym upamiętnia pobyt kardynała Karola Wojtyły na spływie kajakowym w tych stronach w lipcu 1977 r.
 * Bildstock am See in Biała Kardynał Karol Wojtyła paddelte hier im Juli 1977, also 1 Jahre 3 Monate vor seiner Wahl zum Papst. Das Ereignis wurde auf eine besondere Art denkwürdig gemacht – am Seerand Biała wurde ein Gedenkstein gelegt

Kaplica-mauzoleum wchodząca w skład zespołu pałacowego w Wieleniu pochodzi z połowy XVIII w.

* Der Bildstock - Mausoleum neben dem Palast Sapieha in Wielień entstand im XVIII J.H.

Pomnik Wdzięczności Ziemi Wielęńskiej wybudowany na początku lat 20. XX wieku. Na tablicy umieszczona jest intencja: *Matce Boskiej wdzięczni za wyzwolenie w roku 1919 Obywatele Ziemi Wielęńskiej*

* Denkmal der Ländereien von Wielień neben dem Park im Zentrum Wielień entstand zum Anfang der zwanziger Jahre im XX J.H. Auf der Tafel befindet sich die Intention: Der Mutter Gottes zum Dank für die Befreiung im Jahre 1919 von den Burgern der Ländereien Wielień

Kaplicę św. Wawrzyńca ufundował prawdopodobnie w 1756 r. Piotr Sapieha. Stała ona na ówczesnym przedmieściu Ostrowo. W czasie II wojny światowej Niemcy zniszczyli kapliczkę. W 1945 r. figurę w tym miejscu postawili Polacy „wdzięczni za wolność” – jak głosi napis na tablicy pamiątkowej.

► Die erste Bildstock St. Wawrzyniec in Zentrum Stadt Wielień entstand im Jahre 1756, dies heutige wurde im Jahre 1945 erbaut

Pomnik na cmentarzu w Nowych Dworach ku czci mieszkańców poległych w czasie I wojny światowej, tablica z nazwiskami poległych
 ► Neben der Kirche in Nowe Dwory steht ein Denkmal geweiht den Dorfeinwohnern die im ersten Weltkrieg gefallen sind

Figura Matki Bożej Niepokalanej Poczęcia w Miałach

► Figur der Heiligen Jungfräulichen Maria in Miały

Obok kościoła w Folsztynie stoi pomnik z figurą NMP Niepokalanej Poczętej poświęcony mieszkańcom wsi poległym w czasie I wojny światowej

► Neben der Kirche in Folsztyn steht ein Denkmal mit der Figur der Allerheiligsten Jungfräulichen Maria, geweiht den Dorfeinwohnern die im ersten Weltkrieg gefallen sind

Przydrożny krzyż w Hamrzysku

► Wegekreuz in Hamrzysko

Kaplica w Białej, na tablicy napis: W to miejsce w dniu 8.8.1944 r. hitlerowcy brutalnie spędzili mieszkańców Białej. Zamierzali ich rozstrzelać, a wioskę spalić, za pomoc niesioną partyzantom. W obronie Polaków wystąpił sołtys Frida Wencke i młynarz z Mężyka Leichner. Dzięki nim hitlerowcy zrezygnowali z egzekucji.

► Bildstock in Biała, auf der Tafel die Aufschrift: Auf diesen Platz haben die Hitleristen am 8.8.1944 die Einwohner brutal getrieben. Sie hatten die Absicht für Hilfe für Partisanen diese zu erschossen und das Dorf verbrennen. Zur Verteidigung der Polen erstellten sich der Schutze Frida Wencke und der Müller Leichner aus Mężyk Dank dieser sind die Hitleristen davon abgetreten

Figura Serca Jezusowego w Mężyku

► Jesuherzfigur in Mężyk

Figura św. Antoniego w Jaryniu

► St. Antonifigur in Jaryn

Fot. Hanna Forbrich

Figura Serca Jezusa w Rosku
► Jesuherzfigur in Rosko

Figura Świętego Antoniego w Rosku
► St. Antonifigur in Rosko

Kapliczka z figurą Matki Bożej z Dzieciątkiem w centrum Gulcza
► Bildstock mit dem Muttergotteskind

Figura Najświętszego Serca Jezusowego w Gulczu
► Jesuherzfigur in Gulcz

Kapliczka Matki Bożej we Wrzeszczynie
► Muttergottesbildstock in Wrzeszczyna

Grota Matki Boskiej w Rosku Kolonii
postawiona została ze składek mieszkańców w 1981 r.
► Muttergottesgrotte in Rosko Siedlung

Kapliczka w Kaładku
► Bildstock in Kaładek

Figura św. Wawrzyńca stojąca przy kościele w Gulczu
► St. Wawrzyniefigur stehend bei der Kirche in Gulcz

Figura Matki Bożej obok kościoła w Dzierżążnie Wielkim

► Muttergottesfigur stehend neben der Kirche in Dzierżążno Wielkie

Figura Matki Bożej stojąca obok kościoła w Kocieniu Wielkim

► Muttergottesfigur stehend neben der Kirche in Kocień Wielki

Krzyż przy wjeździe do wsi Miały od strony Wielenia cudem ocalał w czasie wielkiego pożaru Puszczy Noteckiej, który miał miejsce 10.08.1992 r.

► Wegekruz in Miały

Krzyż przy wjeździe do wsi Miały od strony Mężyka, na tabliczce intencja: W dowód wdzięczności za Dar Boży Błogosławionego Papieża Jana Pawła II – Polaka, wdzięczni mieszkańcy – Miały, 1 maja 2011 r.

► Gedenkkruz in Miały

Pomnik z figurą Matki Bożej obok kościoła w Herbutowie, poświęcony mieszkańcom wsi, którzy zginęli w czasie I wojny światowej

► Denkmal mit Muttergottesfigur neben der Kirche in Herbutow geweiht den Dorfeinwohnern welche während dem ersten Weltkrieg gefallen sind

Kapliczka z figurą Matki Bożej w parku obok dworu w Dębogórze

► Bildstock mit Muttergottesfigur im Park neben dem Palast in Dębogóra

Krzyż z kapliczką Matki Bożej stojący na granicy wsi Marianowo i Herbutowo

► Wegekruz in Grenze Dorf Marianowo und Herbutowo

Krzyż stojący na rozstaju dróg w Dzierżążnie Wielkim

► Wegekruz in Dzierżążno Wielkie

Krzyż stojący w Kuźniczce
► Wegekruz in Kuźniczka

Krzyż przy wyjeździe z Kuźniczki na drogę
Wieleń - Człopa
► Wegekruz in Kuźniczka

Krzyż stojący na wysokości Nowych
Dworów przy drodze z Wielenia do
Jędrzejewa
► Wegekruz in Nowe Dwory

Krzyż przy wyjeździe z Zielonowa
► Wegekruz in Zielonowo